

Livet bortom industrialismen

TEXT OCH FOTO: DAVID BERJLUND

Ställbergs gruva var allt för Ljusnarsbergs kommun i Bergslagen. När den lades ner för snart 30 år sedan vände omvärlden bort sina blickar, och nyligen dömdes Ljusnarsberg ut som den kommun i Sverige som först skulle bli helt öde. Men nu har konstnärsgruppen The Non Existent Center flyttat in i gruvan. Därifrån vill de utforska världen.

Solen skiner i Kopparberg, centralort i Ljusnarsbergs kommun. Det är onsdag eftermiddag, tåget från Örebro kom nyss och mycket folk rör sig bland krogar, affärer och kaféer. Men 2070 kommer det att vara tomt här påstod tidningen *Dagens Samhälle* för två år sedan. De drog ut kommunens befolkningskurvor, såg dem slå i botten – och förstärkte bilden av en landsbygd dömd att dö.

Men i Kopparberg träffar jag en kaféägare som flyttade hit för tre år sedan och glatt sammanfattar bygdens fördelar: »Mycket plats, fin natur, trevliga människor«. På fritidsgården i Folkets hus berättar några ungdomar och ett par fritidsledare om en ort där det kunde finnas mer att göra och där de som vill plugga vidare flyttar. Men det finns arbetsplatser, man kan enkelt pendla, och ... inte tänker alla flytta. Det här är ju hemma.

En dörr bort, i entrén till Folkets hus, samlas folk inför premiären av *Den fullständiga berättelsen om Ljusnarsbergs kommun och resten av världen*. En titel så stor att det är

»Mycket har handlat om vad som är hemma, om tvivel, språk och gränser.«

svårt att veta vad man ska förvänta sig, tycker Susanne Hall, som bott här i 25 år.

– Men det ska bli roligt att få veta var man bor nästans.

Kvällen blir ett collage av röster och musik, och inleds med en gammal informationsfilm som berättar om när svedjefinnarna kom och befolkade Ljusnarsberg. »De hade funnit ett gott land«, säger speaker. Snart tar Ulrika och Ingela Bornström mikrofonen och slår an tonen:

– I kväll kommer ni inte möta några skådespelare. Alla vi som medverkar är oss själva.

I en buss mot norr fortsätter berättandet. Historien om världshistorien och Big Bang krockas med den om människors liv här och nu – för att de hänger ihop, förstås – och snart kliver vi av vid Ställbergs gruva.

Gruvan lades ner 1977. Nu är den en sliten, storslagen industrimiljö – och en symbol för bygden. En gravsten, kanske.

– Det här samhället bars av gruvindustrin, när den tråden brast så

brast allt, säger Carl-Oscar Sjögren när vi pratar efteråt.

Han kommer från Nora kommun, som ligger i närheten, och har både regisserat *Den fullständiga berättelsen...* och tagit initiativ till arrangerande The Non Existent Center (TNEC) – konstnärsgruppen som just köpt Ställbergs gruva efter att ha hyrt den några somrar. Området är på väg att bli konstcenter och experimentplats för gröna lösningar och nya berättelser, berättar Carl-Oscar Sjögren.

– Vi vill undersöka samhället, och utgå från Ljusnarsberg, för att det berättar mycket om en bygd som söker ett nytt sätt att fungera och överleva, och vi är ju samtidigt i resten av världen. Vi vet inte riktigt vart vi är på väg eller vad resultaten blir. Vår ingång är att vi vill syssla med konst, med estetik, psykologi och politik, utifrån att vi är här och samtidigt i resten av världen, säger han.

Det handlar handlar inte om stora visioner, snarare om att vara på plats, mötas och ställa frågor genom gestaltande. Carl-Oscar Sjögren

Carl-Oscar Sjögren

talat om behovet av omställning på orter som Ljusnarsberg.

– Här finns inget för kapitalismen att profitera på längre, och om inte mycket förändras stundar en välfärdskris. Nu behöver man värdera annan kunskap och lyssna till de människor som bor här. De finns ju kvar.

Tanken att röster som inte hörts behöver få utrymme har format arbetet med manus för kvällens föreställning, berättar Jonas Gren, poet och medlem i TNEC.

– Vi ville att det skulle dra åt ett existentiellt håll, vad är det att leva här? Allt i det manus vi skrivit utgår från berättelser vi fått i samtal med människor här, de vi blivit bekanta med, och de som funnits med i referensgruppsamtal. Och mycket har handlat om vad som är hemma, om tvivel, språk och gränser.

Och så har ortsbör – nyanlända asylsökande och såna som vuxit upp här – varit med och ställt i ordning gruvområdet. Och det kommer historier ur att man hugger sly tillsammans, försäkrar Jonas Gren.

Solen sjunker över Ställberg, vi går in i gruvarbetarnas gamla lunchmatsal, och väl vid borden lyssnar vi på intervjuer med Göta Karlsson och Harry Åkerström, som båda arbetade i gruvan. Efterhand blir det allt tydligare att kvällen inte är en föreställning vi tittar på, utan att vi tar plats i den. Middagen är ingen paus, vårt prat om livet när vi äter är en del av helheten. När vi sedan fått kaffe i ett mer scenografiskt rum

Karin Linderoth från The Non Existent Center, TNEC, hälsar välkommen innan föreställningen.

TNEC har satt upp några pallkragar för odling framför gruvlaven i Ställberg.

Middagen i personalmatsalen blir en del av föreställningen.

Föreställningen fortsatte efter mörkrets inbrott.

skrivas berättandet åt. Sex personer presenterar sig och berättar om varför de bor i Ljusnarsberg.

– För att börja ett nytt liv, säger Mohammad Albaz, från Aleppo i Syrien.

– För att jag inte vill någon annanstans, säger Ingela Bornström.

– För att Migrationsverket placerade mig här, säger Deema Marroush.

Man kan känna sig hemma, sakna fornstora dagar, känna sig instängd – orten man bor på spelar stor roll i vilket fall som helst. Livsberättelserna, musiken och dikterna lägger lager till lager av verklighet, och när orden går över i starkt ljudande sång i en maskinhall, med dörrarna öppna mot den djupblå himlen över bergen, får berättelsen sin epilog i bussen tillbaka till Kopparberg. Allt slutar i den fråga som hela kvällen burit på: »Var i denna värld är jag hemma?»

En resa under en kväll, nya röster och fler bilder av livet i en bygd mitt i världen – lite förändrar centret nog bilden av Ljusnarsberg, men hur stor roll spelar detta?

Carl-Oscar Sjögrens realism är av det positiva slaget.

– Berättelserna om en plats formar dess identitet. Då är det viktigt att det inte bara blir problemdebatt runt bruksorter och förorter, och kanske landar det i en diskussion om vilka resurser som finns och inte.

– En början kan vara att ta sig tid att fråga varandra hur man har det, och sätta det i relation till de makt- och klasstrukturer som bestämmer våra levnadsvillkor. Sedan finns det många vägar att gå. **e**

Den fullständiga berättelsen om Ljusnarsbergs kommun och resten av världen var den andra delen i trilogin 2070, av The Non Existent Center. Den tredje delen – Atlas, en bok och en turnerande utställning – produceras under hösten och vintern. <http://stallbergsgruva.se>

Fotnot: Jonas Gren är även medlem i Effekts redaktion.